

**Sociaaleconomische impactanalyse
Buitenland van Rhoon**

Eindrapport

Sociaaleconomische impactanalyse

Buitenland van Rhon

Annemariet van der Hout, MSc
Marijn van Asseldonk, MSc

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van de provincie Zuid-Holland en de gebiedscoöperatie het Buitenland van Rhon.

Foto's

Angela Enthoven, Aad Hoogendoorn, Isabelle Boon, Buitenland van Rhon, Joyce van Belkom, Pina Mesina, Aki Nakazawa, Ospan Ali, Mark Stosberg, via Unsplash

Publicatienummer

24106

Datum

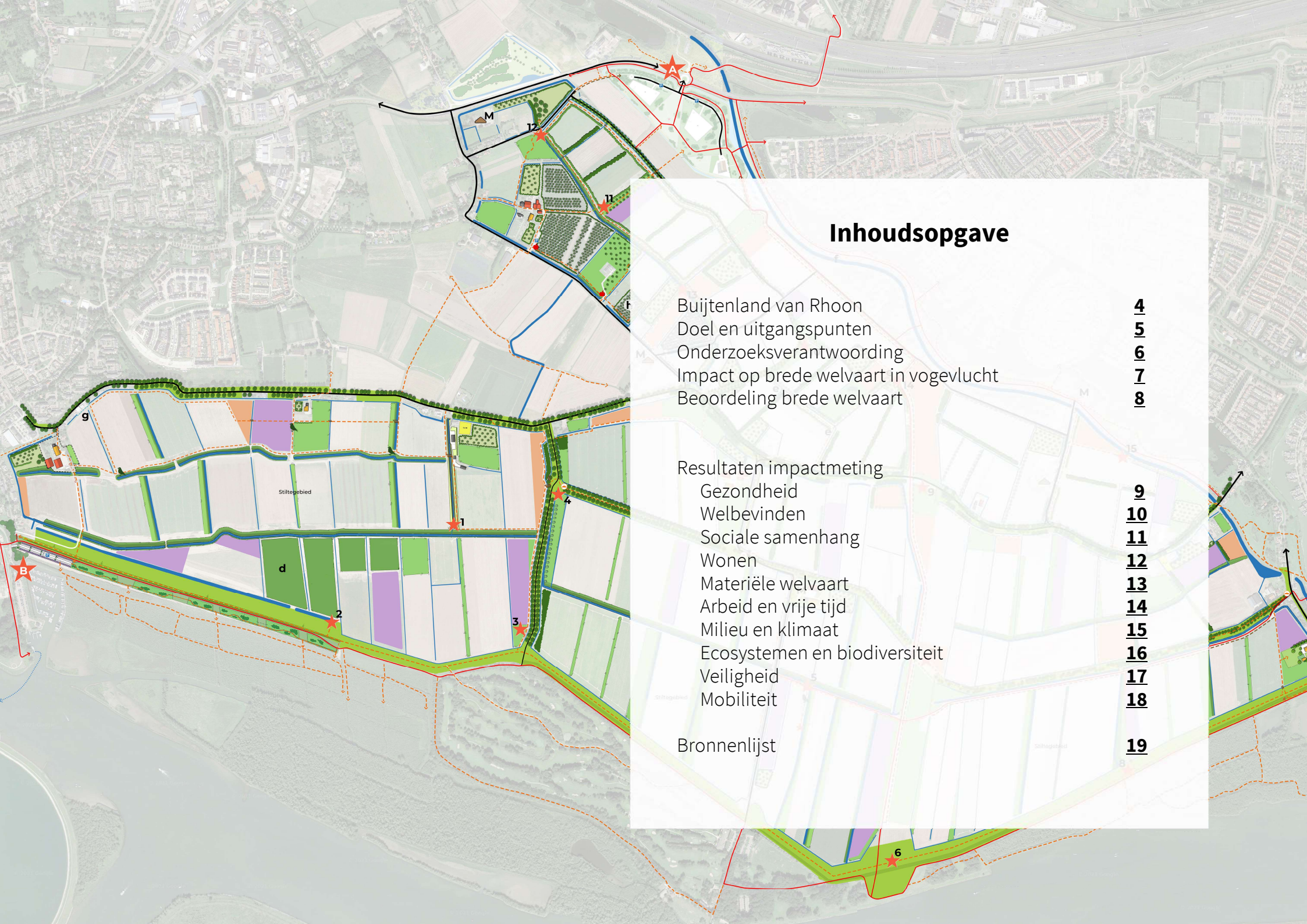
Oktober 2024

© 2024 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Inhoudsopgave

Buitenland van Rhoon	<u>4</u>
Doel en uitgangspunten	<u>5</u>
Onderzoeksverantwoording	<u>6</u>
Impact op brede welvaart in vogevlucht	<u>7</u>
Beoordeling brede welvaart	<u>8</u>
Resultaten impactmeting	
Gezondheid	<u>9</u>
Welbevinden	<u>10</u>
Sociale samenhang	<u>11</u>
Wonen	<u>12</u>
Materiële welvaart	<u>13</u>
Arbeid en vrije tijd	<u>14</u>
Milieu en klimaat	<u>15</u>
Ecosystemen en biodiversiteit	<u>16</u>
Veiligheid	<u>17</u>
Mobiliteit	<u>18</u>
Bronnenlijst	<u>19</u>

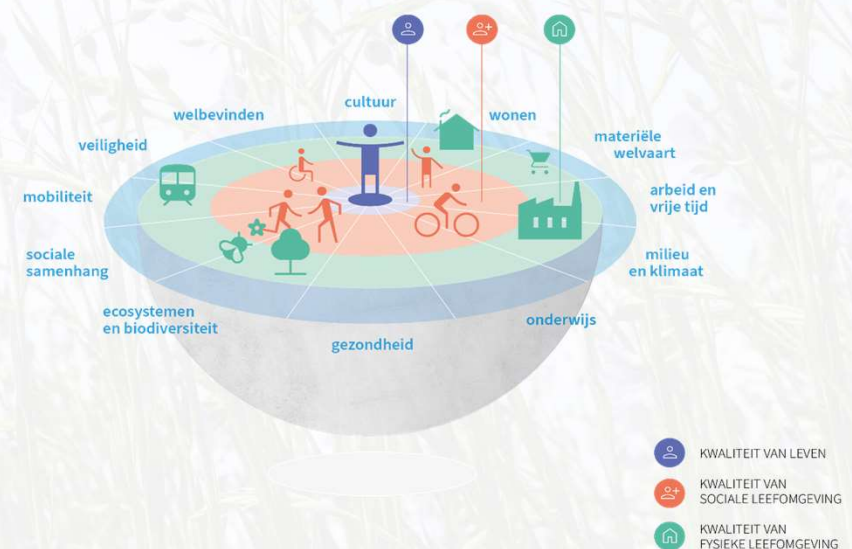
Buitenland van Rhoon

Het Buitenland van Rhoon is van oorsprong een agrarisch gebied, maar in 2006 zijn er plannen opgesteld om het om te vormen tot een moeras gebied. Ter compensatie van de tweede Maasvlakte werd gezocht naar een locatie waar natuur kon worden gerealiseerd. Door (lokale) natuurorganisaties, agrariërs, recreatiedeskundigen en lokale betrokkenen werd een alternatief plan ingediend, waarin akkerbouw, natuur en recreatie samengaan, zodat naast het behalen van natuur- en recreatiedoelen, ook de akkerbouw kon blijven bestaan. Daarvoor is de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon in het leven geroepen, die sinds 2018 werkt aan het realiseren van dit streefbeeld.

Inmiddels hebben verschillende 'Buitenlanders' zich verbonden met het gebied. Het betreft een gevarieerde groep van onder andere akkerbouwers, natuurverenigingen en andere ondernemers. Een deel van het gebied is omgevormd tot natuur en de akkerbouwers die in het gebied aanwezig zijn vallen al lang niet meer in de categorie 'gangbare' akkerbouwers. De natuurinclusieve akkerbouwers telen een veelheid aan bijzondere en verschillende gewassen en beheren een groot areaal aan natuurmaatregelen. De wandel-, fietspaden en horecagelegenheden zorgen dat het gebied gevonden wordt door vele recreanten.

Het gebied zorgt dat er niet alleen gewerkt wordt aan de natuurdoelen, maar ook aan de verbetering van de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving. Met andere woorden het heeft een impact op de brede welvaart van mensen die er wonen, werken, recreëren en beleven. Onduidelijk is echter vooralsnog, op welke vlakken en in welke mate de geleverde inspanningen een impact hebben op de brede welvaart in het gebied.

Brede welvaart biedt een bril om op een meerdimensionale wijze naar economie en samenleving te kijken. Waar het (neo)klassieke welvaartsbegrip, met het BBP als maat, zich beperkt tot de mate waarin mensen in hun materiële behoeften kunnen voorzien, brengt brede welvaart ook de niet-materiële behoeften van mensen in beeld. Welvaart is immers meer dan alleen inkomen en ons verdienvermogen. Ook gezondheid, sociale contacten en de woonomgeving doen ertoe. Het gaat in essentie om de kwaliteit van leven van mensen. En die kwaliteit van leven wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van de sociale én fysieke leefomgeving (CBS, 2023).

Brede welvaart in beeld: de kwaliteit van leven én van de leefomgeving

Doel en uitgangspunten

Doel

Het PON & Telos is door het Buitenland van Rhon gevraagd om te analyseren welke impact op brede welvaart wordt gerealiseerd door de maatregelen die in het gebied worden genomen. Om deze impact in te kunnen schatten wordt het gebied vergeleken met de situatie zoals deze voorheen was (de referentie situatie). Dat wil zeggen, een gebied met enkel gangbare landbouw zonder natuurmaatregelen en zonder 'de Buitenlanders'.

Het doel van deze sociaaleconomische impactanalyse is om op basis van sociale, economische en ecologische (brede welvaarts)indicatoren de voor- en achteruitgang voor agrariërs en inwoners als gevolg van de herinrichting van het gebied inzichtelijk te krijgen voor zowel de huidige situatie als een toekomstig scenario, waarin agrariërs mogelijk worden gecompenseerd voor extra natuurmaatregelen en ecosysteemdiensten.

Uitgangspunten

De impact op brede welvaart die het huidige gebied heeft wordt ingeschat op basis van de oorspronkelijke situatie waarbij het gebied volledig agrarisch beheerd werd. Dat wil zeggen dat de impact de verandering weergeeft die is gerealiseerd of wordt gerealiseerd in een toekomstig scenario met compensatie voor extra natuurmaatregelen en ecosysteemdiensten.

In het toekomstig scenario is de wens is om op basis van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) een vergoeding uit te keren. De BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw (BMA) wordt hier als voorbeeldscenario genomen. Exacte vergoedingen voor specifieke diensten zijn nog onzeker, daarom wordt gerekend met twee varianten. De lagere vergoeding is gebaseerd op basis van de streefwaarden die vanuit de BMA zijn gesteld. De hogere vergoeding is gebaseerd op de gerealiseerde waarden van de afgelopen vier jaar.

Een deel van de vergoeding kan bijvoorbeeld plaatsvinden via een overheidssubsidie (€/ha) en een deel via de keten door een meerprijs te betalen voor de gewassen(€/kg product).

Overzicht uitgangspunten

Areaal (agrarisch en natuur) ¹	Referentie: 445 ha: 100% in agrarisch beheer
	Huidige situatie: 445 ha: 299 ha in natuurinclusief agrarisch beheer (waarvan 76 ha natuurmaatregelen) + 146 ha natuur (gegevens 2023)
Agrariërs ²	Referentie: 10 gangbare akkerbouwers, 1 melkveehouder
	Huidige situatie: 4 natuurinclusieve akkerbouwers
Overige ondernemers ³	Referentie: Geen
	Huidige situatie: 'De Buitenlanders' bestaande uit onder andere ondernemers, horeca, winkels
Mogelijkheden voor recreatie, activiteiten, horeca en verkoop ³	Referentie: Geen
	Huidige situatie: Onder andere wandel-, fiets-, ruitersporen, kanoën, klimbos, theeschenkerij, boerderijwinkel
Bezoekers (unieke bezoekers per jaar) ⁴	Referentie: 0
	Huidige situatie: 218.000
Vergoeding agrariërs natuurmaatregelen ²	Referentie: subsidie (GLB)
	Huidige situatie: subsidie (GLB) + verlaagde pacht prijs Voorbeeldscenario met compensatie: subsidie (GLB) + verlaagde pacht prijs + compensatie via BMA (opties: € 370,-/ha gebaseerd op streefwaarde BMA en € 650,-/ha. gebaseerd op de gerealiseerde waarden van de afgelopen vier jaar).

¹: Buitenland van Rhon, 2024; ²: gegevens Louis Bolk Instituut; ³: Buitenland van Rhon, z.d.; ⁴: Goosen, 2022

Onderzoeksverantwoording

Dit hoofdstuk beschrijft kort de onderzoeksverantwoording. In de impactanalyse wordt de impact op brede welvaart ingeschat op basis van veranderingen in het gebied door de agrariërs en de overige 'Buitenlanders'.

Effecten

Van de gangbare landbouw (referentie situatie) en de natuurinclusieve landbouw (huidige situatie en toekomstige situatie met financiële compensatie via de BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw) zijn de effecten op brede welvaart bepaald. Voor deze iedere keuzeoptie is een *Theory of Change* uitgewerkt waarin de effecten zijn geordend conform de methodiek van WEcR (Reinhard et al, 2022).

Impactanalyse

Om de impact te bepalen heeft Het PON & Telos een model ontwikkeld om de veranderingen in brede welvaart ten opzichte van de referentiesituatie te bepalen. Ieder thema van brede welvaart bestaat uit 1 – 4 indicatoren. Per indicator zijn voor de huidige en voorbeeldscenario (natuurinclusief + vergoeding via BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw) het effect op brede welvaart bepaald. De Theory of Change vormt hierin de onderlegger. Bij het bepalen van de effecten is onderscheid gemaakt tussen effecten op de agrarische Buitenlanders, de overige 'Buitenlanders' en de inwoners. Het onderscheid tussen de agrarische en overige 'Buitenlanders' is gemaakt om recht te doen aan de inspanningen die gerealiseerd worden aan natuurinclusieve maatregelen.

Een deel van de indicatoren zijn kwalitatief gescoord, een deel kwantitatief en een deel via duiding in de rapportage beschreven. Bij het bepalen van de effecten is rekening gehouden met de richting van het effect (positief, neutraal of negatief) en de ordegrootte van het effect. De ordegrootte is bepaald op basis van het effect dat gerealiseerd is op een indicator. Zo wordt de tevredenheid met de woonomgeving beïnvloed door de ervaren overlast, de sociale cohesie, ziektebelasting en de mate van groen in de omgeving. Als op alle kenmerken een effect wordt gerealiseerd dan wordt een hogere score toegekend. De impact voor agrariërs met een nevenactiviteit (en dus extra inkomsten) kan op bijvoorbeeld materiële welvaart een sterker effect hebben dan voor agrariërs zonder extra inkomsten. In de analyse is een minimum en maximum score toegekend om beide situaties weer te geven.

De standaardverdien capaciteit is kwantitatief bepaald o.b.v. van de methode van WEcR (Wisman, 2022; WUR, 2024). Voor de huidige en toekomstige situatie zijn gegevens van het onderzoek landbouwmonitoring van het Louis Bolk Instituut gebruikt. Voor de gangbare landbouw is uitgegaan van een vergelijkbare samenstelling van de landbouw in de gemeente Albrandswaard, gecorrigeerd voor het oppervlak van het Buitenland van Rhoon.

Impact op brede welvaart in vogelvlucht

Buitenland van Rhon streeft naar een gebied waar natuur, landbouw en recreatie de hoofdelementen vormen. Een gebied dat gedragen wordt door het cultuurhistorische landschap. *'Het is er nu al mooi maar het wordt de komende jaren nog veel aantrekkelijker: voor natuur, voor bezoekers én voor ondernemers.'* aldus het streven (Streefbeeld Buitenland van Rhon).

Onderdeel van het realiseren van dat streefbeeld, is de inzet op natuurinclusieve landbouw mét natuurrealisatie. Naast de ontwikkeling van hoogwaardige akkernatuur die hand in hand moet gaan met recreatie en landbouw, de gebiedscoöperatie heeft namelijk de opdracht van het Rijk om een aantal natuurdoelen te realiseren. Deze natuurdoelen worden nauwgezet gemonitord (Litovska et al., 2023; Verbeek en Prins, 2024; Majoor en Kleyheeg, 2024).

Fysieke leefomgeving

Er wordt een zeer positieve impact verwacht op de brede welvaart in het gebied. Voortkomend uit de voorgenomen natuurinclusieve bedrijfsvoering en de realisatie van 146 hectare natuur (in 2023, jaarplan 2025), is een positieve impact op het thema ecosystemen en biodiversiteit zichtbaar. Binnen een natuurinclusieve bedrijfsvoering worden daarnaast de emissie van ammoniak, en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen gereduceerd. Dat heeft een positief effect op de bodem- en waterkwaliteit; een positieve impact op het thema milieu en klimaat.

De inzet op landschappelijke kwaliteit middels de gevormde natuur en natuurinclusieve bedrijfsvoering resulteert in positieve scores op de thema's wonen, arbeid en vrije tijd. Het is namelijk prettig(er) wonen en recreëren in een groene leefomgeving met een verminderde ziektelast.

Sociale leefomgeving

Door de toegenomen landschappelijke kwaliteit wordt eveneens een positief effect verwacht op de sociale leefomgeving; de thema's arbeid en vrije tijd, wonen en welbevinden, scoren hier positief op door een toegenomen sociaal contact door recreatie in het gebied. Tevens ontstaat er werkgelegenheid door die recreatie en de multifunctionele onderdelen op het agrarisch erf. De toename in arbeid van de agrariërs dempt voor deze groep het positieve effect.

Kosten

De inzet op natuurinclusieve bedrijfsvoering schetst een zeer positieve impact op de verschillende thema's van brede welvaart. Maar, het realiseren van die impact brengt ook zekere kosten met zich mee. De agrarische 'Buitenlanders' investeren in hun natuurinclusieve bedrijfsvoering, door onder andere grond niet te gebruiken, en minder intensief te bewerken. Daarmee neemt hun afzet, en inkomen, af. Het thema materiële welvaart laat echter zien dat, wanneer niet wordt ingezet op het verwaarden van een aantal natuurmaatregelen (middels bijvoorbeeld een beloning via de BiodiversiteitsMonitor), de agrariërs er in principe in hun materiële welvaart op achteruit gaan, en het hun bedrijfsvoering potentieel niet rond kunnen rekenen. Een aandachtspunt voor de coöperatie.

In eerdere onderzoeken (van der Hout et al., 2024), wees het PON & Telos op de mentale belasting van een niet rond te rekenen verdienmodel. De manier waarop in een coöperatie wordt samengewerkt heeft weliswaar naar verwachting een dempend effect op die mentale belasting, maar de positie van de akkerbouwers in het gebied blijft onzeker, doordat het gebiedsplan afhangt van een passende vergoeding voor natuurmaatregelen en ecosysteemdiensten. Ook hier geldt dus, dat de onzekerheid rondom een rond te rekenen verdienmodel zorgt voor mentale belasting.

Beoordeling brede welvaart

Toelichting scores

Via het kwalitatieve sociaaleconomisch model van Het PON & Telos is het effect dat het Buitenland van Rhon heeft op brede welvaart bepaald. Deze toelichting beschrijft de betekenis van de score en hoe de figuren gelezen kunnen worden.

Score

De uitkomsten van de SEIA geven de impact op brede welvaart weer voor heel Buitenland van Rhon. De gerealiseerde impact is bepaald ten opzichte van de oorspronkelijke referentie situatie waarbij het gebied uit gangbare landbouw bestond. Een positieve score geeft aan dat de brede welvaart positiever is dan in de oorspronkelijke situatie, net zoals een negatieve score een negatieve impact weergeeft. De scores kunnen variëren van -4 tot +4, waarbij geldt dat hoe groter het getal hoe groter de impact. De maximale behaalde impact op alle thema's is gelijk gesteld aan de maximale score op brede welvaart. De behaalde scores op de verschillende thema's zijn daarmee vergelijkbaar.

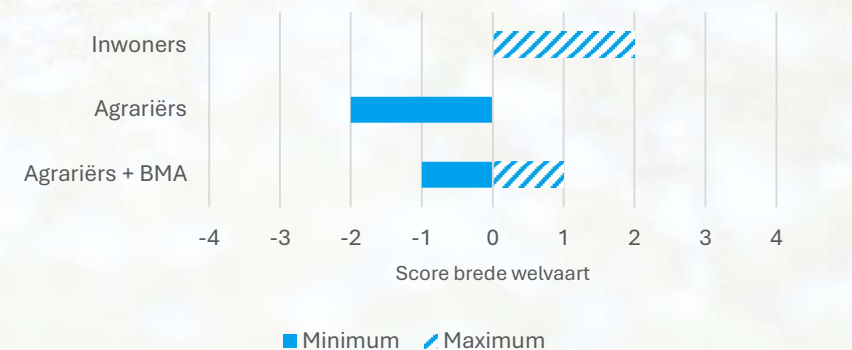
Een positieve score wil niet automatisch zeggen dat de brede welvaart op het betreffende thema goed is, maar geeft aan dat de gemaakte ontwikkeling positief is.

Figuren

In het model is onderscheid gemaakt tussen een minimum en maximum score. Dit verschil is gemaakt doordat bijvoorbeeld de agrarische 'Buitenlanders' geen uniforme groep is. De bedrijfsvoering verschilt in bijvoorbeeld de ontplooiing van nevenactiviteiten en het beteelde areaal. Daarnaast kan ook de perceptie binnen een groep verschillen. Zo is een deel van de inwoners dat het Buitenland van Rhon een positief over de veranderingen in de leefomgeving, terwijl een ander deel overlast ervaart vanwege de toegenomen recreatiedruk. En, ten slotte kan er een verschil optreden op een perceel en in het gehele gebied. Zo is de bemesting bijvoorbeeld in het gehele gebied lager, maar per perceel (gedeeltelijk) wel hoger.

Voorbeeld figuur: toelichting scores

- Inwoners: in het minimum scenario ervaren de inwoners geen effect op brede welvaart van het Buitenland van Rhon (score 0) en in het maximum scenario een positief effect op brede welvaart (score 2). Dit positieve effect is redelijk groot, maar niet zo groot als bij andere thema's.
- Agrariërs: de brede welvaart voor agrarische 'Buitenlanders' gaat erop achteruit in het minimum scenario (score -2). In het maximum scenario is er geen effect en maakt is er voor de agrariër geen verschil met de oorspronkelijke situatie (score 0).
- Agrariërs + BMA: de brede welvaart voor agrarische 'Buitenlanders' in het scenario waar ze een vergoeding krijgen voor natuurmaatregelen gaat erop achteruit in het minimum scenario (score -1). In het maximum scenario kan de impact zelfs positief worden (score 1). De effecten zijn zowel in het minimum scenario als het maximum scenario positiever dan het scenario waar de agrariërs geen vergoeding ontvangen.
- Een negatieve score hoeft niet problematisch te zijn als in de oorspronkelijke situatie de brede welvaart al goed was. Als het met de brede welvaart in de oorspronkelijke situatie negatiever gesteld was, dan is dat in de huidige en mogelijk toekomstige situatie nog steeds zo.

Gezondheid

Gezondheid bestaat uit drie indicatoren, ervaren gezondheid (fysiek, mentaal en sociaal), stress en levensverwachting.

‘Buitenlanders’ en inwoners

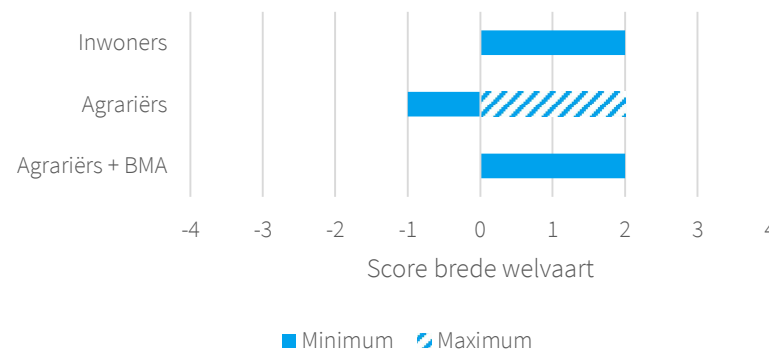
De fysieke gezondheid van de ‘Buitenlanders’ en inwoners gaat erop vooruit doordat er minder gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt (het areaal waar agrarische activiteit plaatsvindt is kleiner en de dosering/ha is lager). Chronische ziektes gerelateerd aan gewasbeschermingsmiddelen zijn onder andere kanker, neurale gedragsstoornissen en verminderde werking van het immuunsysteem (Tudi et al., 2022).

Gewasbeschermingsmiddelen blijken ook een grote risicofactor voor het ontwikkelen van Parkinson (GGZ, z.d.). De grootste gezondheidswinst is voor de agrariërs zelf doordat de blootstelling op de huid wordt verlaagd. Daarnaast profiteert iedereen van een verlaging van de drift en door lagere blootstelling na inname van voedsel. De verminderde hoeveelheid bemesting zorgt voor een verlaging van de emissie van ammoniak en daarmee de vorming van secundair fijnstof.

Agrariërs

De mentale gezondheid kan worden aangetast door geldzorgen als gevolg van een lager inkomen. De agrariërs van het Buitenland van Rhon hebben een lager inkomen in vergelijking met gangbare landbouw. Dat geldt voor de huidige situatie, maar zeer waarschijnlijk ook voor het scenario waarbij compensatie plaatsvindt. Een deel van de agrariërs in het gebied hebben verschillende nevenactiviteiten waarmee het inkomen aangevuld wordt zoals een theeschenkerij en een boerderijwinkel. Daarnaast heeft in een enkel geval een agrariër ook buiten het gebied akkerbouwgrond. Dit geheel zorgt er potentieel voor dat het inkomen waarschijnlijk geen negatieve invloed uitoefent en dus enkel de positieve gezondheidseffecten overblijven. Die potentie is zichtbaar in de het maximum (gestreepte balk).

De mate van arbeidsintensiteit kan eveneens zorgen voor een effect op stress. Natuurinclusieve landbouw zorgt voor een lagere arbeidsintensiteit/ha, maar het betaalde areaal is groter waardoor de totale arbeid groter is en de verschillende nevenactiviteiten zorgen voor extra arbeid. Daardoor is er netto geen effect.

Welbevinden

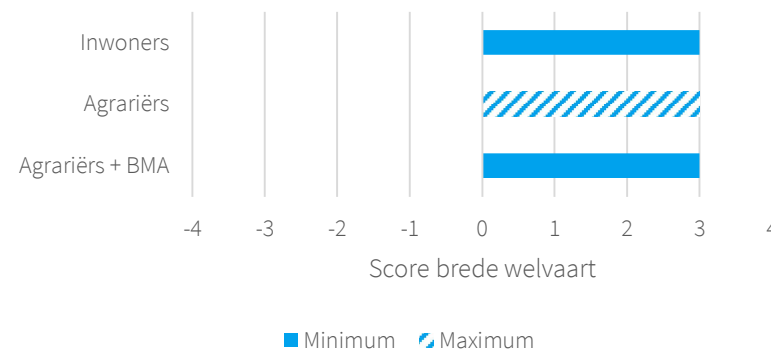
DRIEPOLDERPUNT

Het welbevinden wordt gedefinieerd door de tevredenheid met het leven. De tevredenheid met het leven wordt beïnvloed door gezondheid, sociale relaties (het hebben van een relatie en contacten met vrienden), het hebben van werk en de hoogte van het inkomen.

Het Buitenland van Rhoon heeft op een aantal kenmerken die de tevredenheid met het leven beïnvloeden geen invloed. Op sociale relaties – dat wil zeggen; de relatie met o.a. partner- is geen invloed, maar ook op het hebben van werk en de hoogte van het inkomen heeft het gebied beperkte invloed. Zowel in de oorspronkelijke situatie als in de huidige situatie hebben de agrarische Buitenlanders werk. Voor de inwoners is er niets veranderd, en voor de overige ‘Buitenlanders’ zorgt het gebied mogelijk voor een stabielere afzet, maar niet voor het wel of niet hebben van werk.

De hoogte van het inkomen van de natuurinclusieve agrariërs wordt negatief beïnvloed, ondanks de tegemoetkoming in de vorm van de GLB subsidie en de verlaagde pacht prijs. Een aantal agrariërs vullen het inkomen echter (gedeeltelijk) aan met nevenactiviteiten waardoor er voor deze groep geen of een beperkt effect is. Afhankelijk van de hoogte van de compensatie die natuurmaatregelen zoals de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) biedt, zorgt de natuurinclusieve bedrijfsvoering voor een vergelijkbaar inkomen met dat van een gangbare akkerbouwer (referentie). In het scenario met BMA is er in dat geval geen effect in vergelijking met de referentie situatie (zie ook materiële welvaart).

Door een afname van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en van fijnstof (door een afname van de bemesting) gaat de fysieke gezondheid van iedereen erop vooruit. Anderzijds leidt de natuurinclusieve bedrijfsvoering tot lagere inkomsten en heeft daarmee een negatief effect op de mentale gezondheid. Dit geldt enkel voor de agrarische Buitenlanders zonder nevenactiviteiten of waarvan de nevenactiviteiten het inkomen maar een klein deel aanvullen. Voor de natuurinclusieve agrariërs met nevenactiviteiten die het inkomen in grotere mate aanvullen of met compensatie via de BMA valt er geen effect te verwachten.

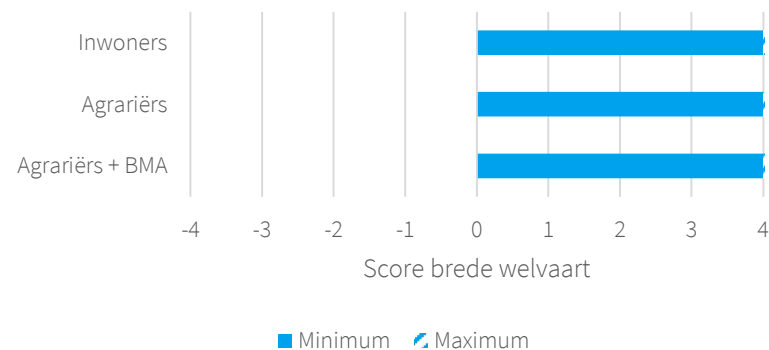
Sociale samenhang

De sociale samenhang bestaat uit de indicatoren sociale cohesie, sociale contacten en zelfredzaamheid. Zelfredzaamheid wordt beïnvloed door gezondheid, stress, sociaal contact, het hebben van werk en persoonlijke financiën.

Sociale cohesie en sociale contacten

Het plan voor het Buijtenland van Rhoon is ontstaan met (lokale) natuurorganisaties, agrariërs, recreatiedeskundigen en lokale betrokkenen. Inmiddels hebben verschillende andere 'Buijtenlanders' zich aangesloten bij het gebied. Het gebied heeft met de realisatie van het plan een eigen gebiedsidentiteit verkregen. In het gebied zijn verschillende mogelijkheden voor recreatie aangelegd (wandelen, fietsen, kanoën en paardrijden) en verkooppunten opgericht (van boerderijwinkel tot theetuin). Dat is ook bij de inwoners in de regio niet ongemerkt gebleven en in 2023 hebben ruim 200.000 unieke bezoekers het gebied bezocht (Goosen, 2022). Daarmee laat het duidelijk zien dat het gebied voorziet in een behoefte. De sociale cohesie en sociale contacten worden door alle mogelijkheden positief beïnvloed voor zowel inwoners als de 'Buijtenlanders'.

De zelfredzaamheid wordt daarnaast positief beïnvloed door de verbetering van de fysieke gezondheid door het verlaagde gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De persoonlijke financiën van de agrarische 'Buijtenlanders' worden negatief beïnvloed (zie uitgebreidere toelichting bij het thema materiële welvaart). Agrariërs met nevenactiviteiten zoals 'De Buytenhof' hebben reeds al verscheidene inkomstenbronnen, waaronder een theeschenkerij, pluktuin en zorgboerderij. Dat biedt mogelijk wat ruimte, maar – zie materiële welvaart- het is een aandachtspunt om een rond te rekenen agrarisch verdienmodel te bewerkstelligen. Voor de overige 'Buijtenlanders' biedt het gebied juist kansen en kan het bijdragen aan een stabiel inkomens.

Wonen

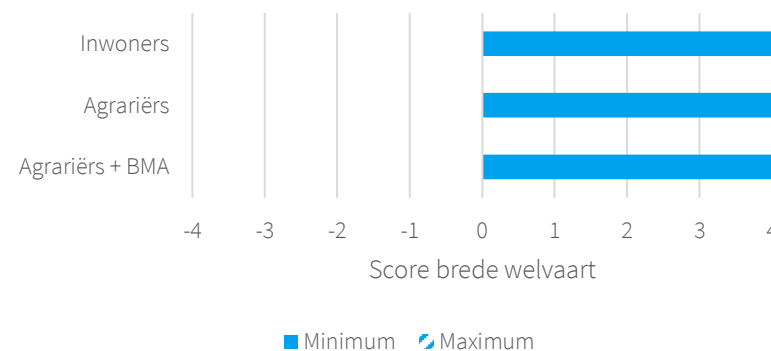
Het thema wonen hangt samen met tevredenheid met de woonomgeving, beweegvriendelijke omgeving, woningvoorraad, aanwezigheid van voorzieningen en overlast. De tevredenheid met de woonomgeving wordt onder andere beïnvloed door sociale cohesie, ziektelast, overlast en de tevredenheid met de groene woonomgeving.

De eigen identiteit van het gebied schept binding en biedt ook tal van kansen. Kansen die zich vertalen in zeer positief effect op het thema wonen.

De verschillende beweeginitiatieven – van fiets tot wandelroutes – en de toename van groen in het gebied hebben een positief effect op zowel de tevredenheid, als de beweegvriendelijkheid van de woonomgeving. Daarnaast versterkt de samenwerking aan en met het gebied de sociale cohesie, leiden de bezoekers tot veel contact en neemt de ziektelast af door een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Er worden geen verschillen in effecten voor ‘Buitenlanders’, inwoners of bezoekers verwacht. Iedereen kan in gelijke mate profiteren.

Hoewel bovenstaand resulteert in een zeer positief effect op dit thema, kan er ook sprake zijn van overlast door de recreatie (bijvoorbeeld extra vervoersbewegingen, afval en drukte) in het gebied. Deze potentiële overlast wordt uitgemiddeld doordat er vele andere positieve effecten tegenover staan. Deze ervaren overlast is daardoor niet zichtbaar in de scores.

Daarnaast heeft Buitenland van Rhon -net als andere rurale gebieden- de nodige overlast van (drugs)afval dumpingen. Provinciaal bekeken, vinden de meeste dumpingen plaats in Noord-Brabant, gevolgd door de provincie Zuid-Holland (191 dumpingen in Nederland, 2023). Het opruimen brengt de nodige kosten met zich mee, en vergt vervolgens inzet (en daarmee gepaarde kosten) voor het monitoren van natuurkwaliteit. (Binnenlands bestuur, 2024). Aangezien deze overlast niet specifiek voor het Buitenland van Rhon is, maar in alle rurale gebieden is dit niet meegenomen in de scores. Zie thema Veiligheid voor een specificatie van deze (drugs)afvaldumpingen.

Materiële welvaart

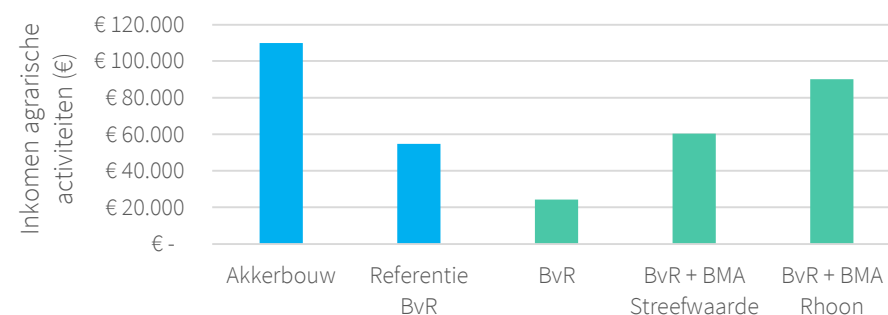
De veranderingen in de materiële welvaart zijn zowel kwalitatief (moeite met rondkomen en vertrouwen in de economie) als kwantitatief in beeld gebracht (alleen voor de agrarische activiteiten).

Het inkomen van de agrarische 'Buitenlanders' is lager als enkel gekeken wordt naar agrarische activiteiten. Hiervoor zijn verschillende redenen, het agrarische areaal is kleiner en het beheer van de natuurmaatregelen brengt extra kosten met zich mee. Deze kosten worden slechts ten dele vergoed (subsidie Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en gereduceerde pachtprijs). De kosten voor bijvoorbeeld arbeid en gewasbeschermingsmiddelen dalen, maar dat is niet voldoende om het verlies aan inkomsten te compenseren.

Het lagere inkomen geldt voor de huidige situatie, maar zeer waarschijnlijk ook voor de toekomst waarbij agrariërs gecompenseerd voor het realiseren van natuurmaatregelen (via bijvoorbeeld de BMA). De hoogte van de vergoeding van de BMA is nog onzeker. Bij de berekening van het inkomen is daarom gerekend met een extra compensatie € 370,-/ha en € 650,-/ha. De lagere vergoeding is gebaseerd op de streefwaardes vanuit de BMA, de hogere vergoeding (BMA Rhoon) op basis van de gerealiseerde maatregelen in de afgelopen ver jaar. Als het mogelijke toekomstig inkomen wordt vergeleken met de oorspronkelijke (referentie) situatie valt op dat het inkomen vrijwel gelijk of hoger is, maar desondanks lager dan een gangbare akkerbouwer in Nederland.

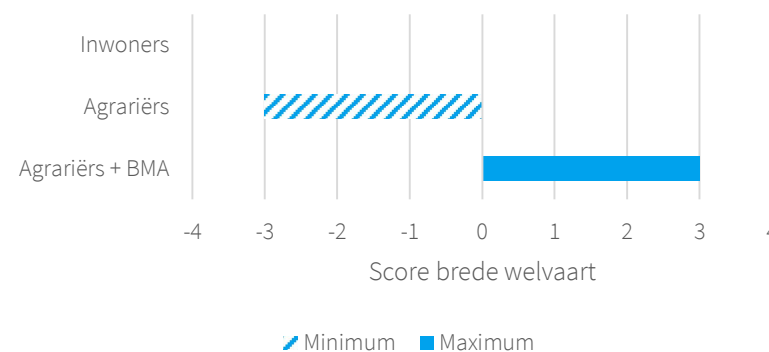
Een deel van de agrariërs in het gebied baseren hun inkomen echter niet alleen op de agrarische activiteiten. Zo worden verschillende nevenactiviteiten ontplooid (maximum scenario's), van zorgboerderij, theeschenkerij, loonwerker tot boerderijwinkels. Deze activiteiten zorgen voor een aanvulling op het inkomen. Het geheel zorgt ervoor dat er voor de agrariërs met nevenactiviteiten er waarschijnlijk geen effect is en voor de agrariërs met een vergoeding via de BMA zelfs een positief effect kan optreden. Voor de agrariërs die geen nevenactiviteiten hebben is het inkomen lager dan bij gangbare landbouw (minimum scenario's). Dit heeft een negatieve invloed op moeite met rondkomen en het vertrouwen in de economie.

De overige 'Buitenlanders' profiteren van alle mogelijkheden die het gebied biedt en kunnen op deze manier hun inkomen verdienen. De inwoners zelf ervaren geen impact op de materiële welvaart.

Gemiddeld inkomen per agrariër in het Buitenland van Rhoon.

Akkerbouw = gemiddeld inkomen akkerbouwer in NL (Agrimatie, z.d.); Referentie BvR = gemiddeld inkomen agrariërs BvR in de referentie situatie; BvR = gemiddeld inkomen huidige situatie; BvR + BMA = gemiddeld inkomen huidige situatie + vergoeding BMA. Berekening referentie o.b.v. Wisman, 2022; WUR, 2024; gegevens Buitenland van Rhoon: Louis Bolk Instituut

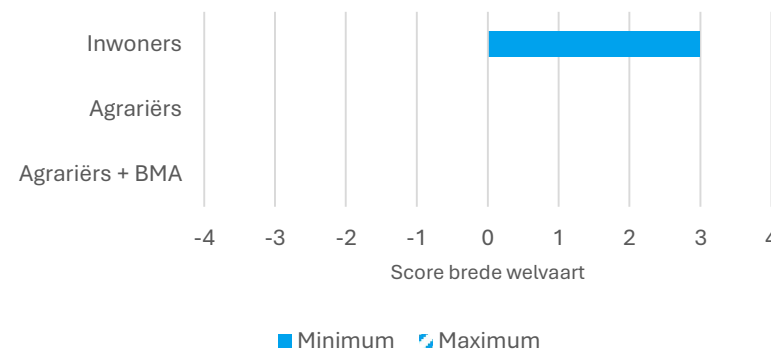
Arbeid en vrije tijd

Het thema arbeid en vrije tijd bestaat uit werkgelegenheid, werkloosheid en de tevredenheid met de vrije tijd.

Buitenland van Rhoon zet in op gebied waarin het natuur en boeren in elkaar verlengde liggen en waarin recreëren wordt gestimuleerd. Op dit moment bezoeken jaarlijks ruim 218.000 bezoekers het gebied. De inzet is om in 2030 ruim 600.000 unieke bewoners op jaarbasis aan te trekken. Natuurinclusieve landbouw zorgt voor een lagere arbeidsintensiteit, maar doordat het betaalde areaal per agrariër groter is daalt een aspect van de vrije tijd. Daarnaast wordt verwacht dat de aantrekkingskracht van het gebied, middels wandel- en fietspaden, agrarische nevenactiviteiten (winkels op het erf) en de inzet op streekproducten zorgt voor aanvullende arbeid. Er is hierdoor meer werkgelegenheid ontstaan in het gebied. Bij verdere realisatie van het streefbeeld ontstaat mogelijk in de toekomst nog meer kansen voor werkgelegenheid.

De tevredenheid met vrije tijd wordt onder andere positief wordt beïnvloed door de mate van sociaal contact. Recreatie, en multifunctionele landbouw zoals aan huis verkoop van verschillende producten, resulteren in meer sociaal contact (Simon en Stenbekkers, 2006) en leggen ook een verbinding tussen boer en burger (WUR, 2021). Voor de agrariërs geldt een neutraal effect doordat het verlies aan vrije tijd gecompenseerd wordt door de toename van het sociaal contact.

Er wordt een wat groter effect verwacht voor de overige 'Buitenlanders', omdat voor agrarische 'Buitenlanders' niet geldt dat er werkgelegenheid ontstaat, zij hadden en hebben immers hun werk als agrariër. De hogere score voor 'Buitenlanders' weerspiegelt dus de potentie op het ontstaan van werkgelegenheid in het gebied.

Milieu en klimaat

Binnen het thema milieu en klimaat wordt gekeken naar de kwaliteit van water, lucht en het gebruik van energie.

Lucht

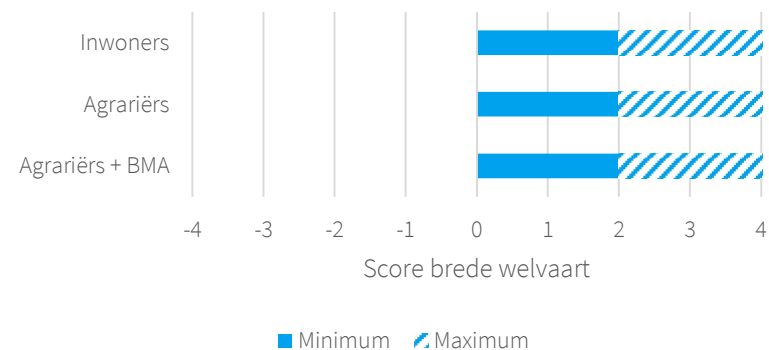
De kwaliteit van de lucht wordt onder andere beïnvloed door de hoeveelheid fijnstof en ammoniak. Fijnstof is voornamelijk afkomstig van verkeer en veehouderij. Met het verdwijnen van de melkveehouder is een deel van het fijnstof uit het gebied verdwenen. Daarvoor in de plaats is het verkeer in de buurt van het gebied als gevolg van recreatie toegenomen. Van de 218.000 unieke bezoekers komt gemiddeld 38% met de auto. Ondanks dat een deel van de bezoekers waarschijnlijk samen reist en de afgelegde afstand van de meeste bezoekers gering is (ruim 25% van de bezoekers woont dichtbij het gebied, Goosen, 2022) neemt de netto emissie waarschijnlijk toe. De bemesting van de agrarische percelen is lager in vergelijking met gangbare landbouw door het grotere areaal aan natuur(maatregelen), (33% van het areaal bestaat uit natuur). Als gevolg van het verdwijnen van de melkveehouder en de afname van de bemesting is de emissie van ammoniak lager in het Buitenland van Rhoon.

Water

De waterkwaliteit wordt onder andere beïnvloed door de uitspoeling van nutriënten (uit mest) en gewasbeschermingsmiddelen. Zowel de hoeveelheid bemesting, het stikstofoverschot en de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen in het totale gebied zijn afgenomen ten opzichte van de oorspronkelijke situatie. Dat zorgt voor een verbetering van de waterkwaliteit.

De bemesting van het akkerland is echter wel hoger dan gewenst. De bemesting per perceel is hoger dan gangbare landbouw en hoger dan in de toekomst is toegestaan bij het vervallen van de derogatie. Lokaal kan eutrofiëring (vermesting) optreden als gevolg van de stikstofoverschot.

De verandering in brede welvaart krijgt in het gunstigste geval de maximale score op brede welvaart. Om die score te behalen moet de bemesting in het gebied verder dalen en stimulering van het gebruik van de fiets en het OV om zo het verkeer te verminderen.

Ecosystemen en biodiversiteit

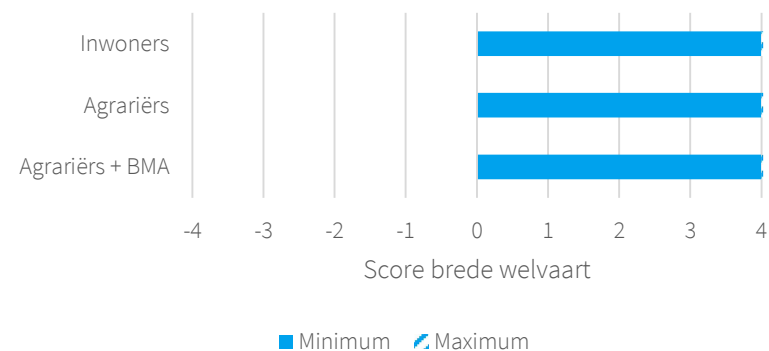
Binnen het thema ecosystemen en biodiversiteit wordt gekeken naar de biodiversiteit, het oppervlakte natuurgebied en de bodemkwaliteit (organisch stofgehalte).

Er wordt een groot positief effect verwacht op het thema ecosystemen en biodiversiteit. Dat komt door veranderingen in bedrijfsvoering binnen een natuurinclusieve bedrijfsvorm. De coöperatie maakt afspraken met haar boeren over die natuurinclusieve bedrijfsvoering. De natuurinclusieve vorm zet onder andere in op deel natuurmaatregelen, een hogere gewasdiversiteit en meer rustgewassen. Er is daarnaast sprake van een gereduceerde grondbewerking, een verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de toepassing van verschillende natuurinclusieve maatregelen, waaronder kruidenrijk grasland, natuurvriendelijke oevers en vogelakkers.

Die maatregelen hebben meetbaar effect. Zo neemt het organisch stofgehalte toe (Heupink en Prins, 2022) en laten verschillende (tussen)rapportages voorzichtige positieve resultaten zien op het gebied van flora en fauna (Litovska et al., 2023; Verbeek en Prins, 2024; Majoor en Kleyheeg, 2024).

Daarnaast is er 146 hectare natuur gerealiseerd en in de komende jaren wordt dit uitgebreid tot 228 hectare natuur (streefbeeld Buitenland van Rhooen). Daarmee gaat de natuur zowel in kwantiteit en naar verwachting ook in kwaliteit op vooruit. Het areaal natuur en de natuurinclusieve bedrijfsvoering creëert meer natuur(waarde) op agrarische percelen (76 hectare natuurmaatregelen). Daarmee wordt het positieve effect verder versterkt. Het reduceren van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen heeft daarnaast ook een positief effect op de biodiversiteit.

Iedereen, 'Buitenlanders' en bezoekers, genieten in gelijke mate van de positieve effecten van de natuurinclusieve bedrijfsvoering en een groter areaal natuur.

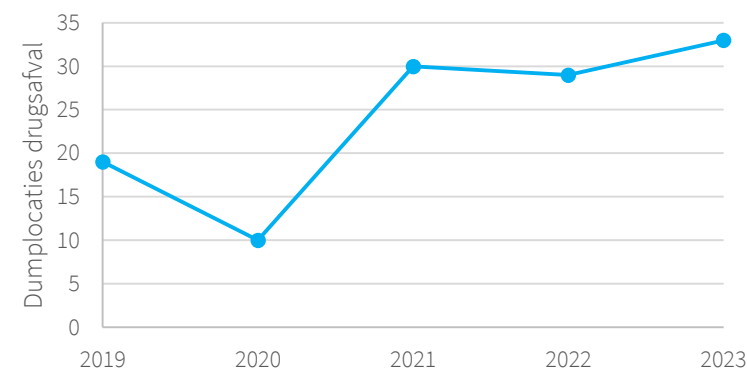
Veiligheid

Eén van de vraagstukken op het gebied van veiligheid op het platteland is het voorkomen van (drugs)afval dumpingen in het landelijk gebied.

Het buitengebied heeft in toenemende mate te maken met dumpingen van (drugs)afval. De provincie Zuid-Holland heeft na de provincie Noord-Brabant het vaakst te maken met drugsafval (2023: 191 dumpingen landelijk en 33 dumpingen in Zuid-Holland, Politie, 2024). Met het opruimen zijn kosten gemoeid en vervolgens moeten aanvullende kosten gemaakt worden afhankelijk van het soort afval dat gedumpt is voor monitoring van bijvoorbeeld natuurkwaliteit (Binnenlands bestuur, 2024).

In het Buitenland van Rhoon wordt meerdere keren per maand grofvuil en drugsafval gevonden. Het drugsafval betreft met name lachgaspatronen en niet zozeer afval van drugslabs. De verwachting is dat het dumpen van afval niet aantrekkelijker is in het Buitenland van Rhoon en dat er geen effecten op het thema veiligheid met de referentiesituatie.

Naast het illegale afval wordt ook regelmatig afval naast de prullenbakken achtergelaten. De verwachting is dat dit probleem de komende jaren toeneemt als gevolg van de verwachte toename aan bezoekersaantallen (groei van 218.000 unieke bezoekers naar 600.000 bezoekers in 2030). Dit afval kan tot negatieve gevolgen leiden als het niet tijdig wordt opgeruimd. Geassocieerde problemen met zwerfvuil zijn onder andere het aantrekken van ongedierte, het verstrikt raken van dieren en degradatie van plastic afval tot microplastics (Rijkswaterstaat, z.d.).

Aantal dumplocaties drugsafval in Zuid-Holland (Politie, 2024)

Mobiliteit

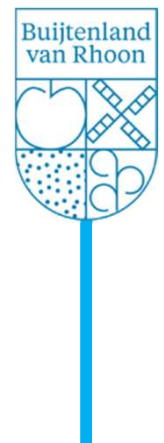
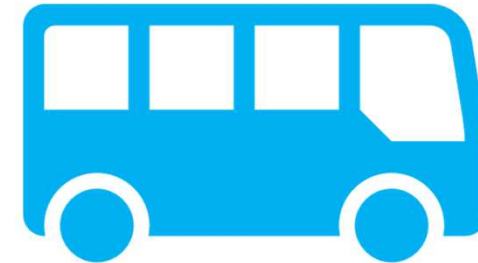
Mobiliteit, de mogelijkheid om jezelf te kunnen verplaatsen, is cruciaal voor een volwaardige deelname aan de maatschappij. Het biedt mensen de kans zich te ontplooiën en te ontspannen en daarnaast is het van belang voor het economisch functioneren van de samenleving. Het gaat hierbij om alle vormen van mobiliteit.

De bereikbaarheid van het platteland met het openbaar vervoer neemt al jaren gestaag af (NOS, 2022). Mede door een combinatie van factoren; ontgroening (het wegtrekken van jongeren) en vergrijzing, een krimpende werkgelegenheid, het verschrallend aanbod van voorzieningen en een hoog autobezit, is de beschikbaarheid van het openbaar vervoer niet vanzelfsprekend (Jorritsma, 2023).

Desondanks concluderen onderzoekers van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) recent nog dat er in bereikbaarheidsperceptie tussen inwoners van de steden en inwoners van het platteland weinig verschil zit. Dat komt mogelijk deels door het hoge autobezit in het rurale gebied (Jorritsma, 2023).

De meerderheid van de bezoekers in het gebied komt met de fiets (47% in 2022). Ruim een derde komt met de auto. De overige bezoekers komen te voet (6% in 2022) of nemen het openbaar vervoer (7% in 2022; Goosen, 2022).

Buitenland van Rhon wil echter de bereikbaarheid met het openbaar vervoer vergroten, door de aanleg van een bushalte nabij het gebied. Daarmee kunnen ook recreanten die niet in het bezit zijn van een auto het gebied bereiken, en kan de CO₂-, NO₂ en fijnstof uitstoot door vervoersbewegingen naar het gebied worden verminderd.

Bronnenlijst

- Agrimatie. (2023). Inkomen uit bedrijf – Akkerbouw. Geraadpleegd op 15/10/2024 van <https://agrimatie.nl/SectorResultaat.aspx?subpubID=2232&sectorID=2233&themaID=2272>
- Binnenlands bestuur. (2024). Recordaantal drugslabs, overal afval. Geraadpleegd op 23/09/2024 van <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/politie-vindt-recordaantal-drugslabs-overal-nederland-afval-gedumpt>
- Buitenland van Rhon. (2024). Jaarplan 2025, gebiedscoöperatie Buitenland van Rhon.
- GGZ (z.d.). Neuroloog luidt noodklok: bestrijdingsmiddelen gelinkt aan Parkinson. Geraadpleegd op 12/9/2023, van <https://ggz.nl/neuroloog-luidt-noodklok-bestrijdingsmiddelen-gelinkt-aan-parkinson/>
- Goosen, C.M. (2022). Belevings- en gebruiksonderzoek Buitenland van Rhon 2022. WUR, rapport 3208.
- Heupink, D., Prins, U., (2022). Bodemonitoring in het Buitenland van Rhon, de eerste effecten van natuurinclusieve landbouw op bodemkwaliteit. Louis Bolk Instituut, rapport 2022-027 LbP
- Jorritsma, P., Jonkeren, O., Krabbenborg, L. (2023). Mobiliteit en bereikbaarheid in stedelijk en ruraal Nederland. Ontwikkelingen, kansen, bedreigingen en oplossingsrichtingen. Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM). Den Haag.
- Litovska, I., van der Plas, F., Kleijn, D., & en Natuurbeheer, L. P. (2023). Tussenrapport Insectenmonitoring Buitenland van Rhon-2023.
- Majoor F. & Kleyheeg E. (2024). Vogelmonitoring in het Buitenland van Rhon 2022-2023 en winter 2023/2024. Sovon-rapport 2024/32. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- NOS. (2022). Trein of bus voor veel mensen geen optie, vooral in landelijk gebied. Geraadpleegd op 15/10/2024, van: <https://nos.nl/artikel/2450489-trein-of-bus-voor-veel-mensen-geen-optie-vooral-in-landelijk-gebied>
- Politie. (2024). Nationaal overzicht drugslocaties 2023. Geraadpleegd op 14/10/2024 <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2024/mei/nationaal-overzicht-drugs-2023.pdf>
- Reinhard, S., Jongeneel, R., van Alphen, M., Vissers, L., Selten, M., Michels, R., de Vries, C., (2022). Doorwerking Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering; Sociaaleconomische analyse van bron- en natuurherstelmaatregelen. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2022-019.
- Rijkswaterstaat. (z.d.). Zwerfafval. Geraadpleegd op 14/10/2024 van <https://www.rijkswaterstaat.nl/leefomgeving/leefbaarheid-en-milieu/zwerfafval>
- Simon, C., & Stenbekkers, A. (2006). De boer als maatschappelijk ondernemer. In Investeren in vermogen: Sociaal en cultureel rapport 2006. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tudi, M., Li, H., Li, H., Wang, L., Lyu, J., Yang, L., Tong, S., Yu, Q. J., Ruan, H. D., Atabila, A., Phung, D. T., Sadler, R., & Connell, D. (2022). Exposure Routes and Health Risks Associated with Pesticide Application. Toxics, 10(6). <https://doi.org/10.3390/toxics10060335>
- Van der Hout, A., Van Asseldonk, M., Van Roover, I., Nagelkerke, K. (2024). Sociaaleconomische Impactanalyse provincie Gelderland. Tilburg. Het PON & Telos. Publicatienummer 23127-2
- Verbeek, P & U.Prins. (2024). Flora monitoring Rhon 2023; Zegenpolder, Molenpolder & Portlandpolder. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen
- Wisman, A., (2022). NSO-typing agrarische bedrijven 2021; Normen en uitgangspunten bij typing agrarische bedrijven in Nederland. Wageningen, Wageningen Economic Research, Nota 2022-068.
- WUR. (2021). De verbinding tussen boer en burger. WUR. <https://www.wur.nl/nl/artikel/de-verbinding-tussen-boer-en-burger.htm>
- WUR. (2024). SO rekenmodule – Normen. Wageningen University and Research. Geraadpleegd op 3/7/2024 van <https://sorekenmodule.wecr.wur.nl/Normen>

HET **pon** | **telos**